

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ**

**ΜΑΘΗΜΑ: ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ**

ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η τριτενέργεια του άρθρου 24 του Συντάγματος».

ΣΤΟΥΡΑΪΤΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΑΘΗΝΑ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1. Η τριτενέργεια του δικαιώματος στο περιβάλλον**
- 2. Η νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων**
- 3. Παράθεση της απόφασης 2536/2001 του Μον. Πρωτ. Κορ.**
- 4. Περίληψη**

Η τριτενέργεια του δικαιώματος στο περιβάλλον

Το ζήτημα της τριτενέργειας του δικαιώματος στο περιβάλλον, δηλαδή της ενέργειάς του έναντι των ιδιωτών ή τρίτων (ατόμων, ΝΠΙΔ, κοινωνικών ομάδων) αναφέρεται στο δικαίωμα αυτό ως ατομικό δικαίωμα. Ως πολιτικό και κοινωνικό δικαίωμα, το δικαίωμα στο περιβάλλον, όπως όλα τα συνταγματικά δικαιώματα, δεν μπορεί, τουλάχιστον καταρχήν, να έχει τριτενέργεια. Αυτό σημαίνει ότι ως αμυντικό δικαίωμα του ατόμου, το δικαίωμα στο περιβάλλον έχει τριτενέργεια ενώ ως κοινωνικό δικαίωμα που απαιτεί θετική προστασία και παροχές και ως πολιτικό που συνίσταται στην απαίτηση συμμετοχής στις αποφάσεις που αφορούν το περιβάλλον στρέφεται αποκλειστικά και μόνο κατά του Δημοσίου εν ευρεία έννοια.

Η ανάγκη προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και έναντι των ιδιωτών έχει αναγνωρισθεί ακόμη και από τους πολέμιους της θεωρίας της τριτενέργειας. Υποστηρίζεται μάλιστα ότι τα συνταγματικά δικαιώματα κινδυνεύουν σήμερα περισσότερο από τις μη κρατικές κοινωνικές εξουσίες, φορείς των οποίων είναι ιδιώτες, παρά το κράτος. Εκείνο, το οποίο αμφισβητείται είναι η έκταση της τριτενέργειας.

Είτε δεχθούμε ότι τριτενέργεια είναι η ενέργεια ορισμένων διατάξεων των συνταγματικών δικαιωμάτων, με την ιδιότητά τους ως «αντικειμενικό» δίκαιο να ιδρύουν κανόνες δικαίου, οι οποίοι δεσμεύουν άμεσα όχι μόνο τα κρατικά όργανα αλλά και τους ιδιώτες (άμεση τριτενέργεια) είτε ότι η τριτενέργεια περιορίζεται στην επίδραση των συνταγματικών δικαιωμάτων στο ιδιωτικό δίκαιο, μέσω της δι' αυτών πλήρωσης των αόριστων εννοιών και των γενικών ρητρών του ιδιωτικού

δικαίου (έμμεση τριτενέργεια), το περιεχόμενο της έννοιάς της αναφέρεται στο πρόβλημα της εφαρμογής των ατομικών δικαιωμάτων στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου και σημαίνει ότι τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα προστατεύονται όχι μόνο έναντι των φορέων της δημόσιας εξουσίας αλλά και έναντι των ιδιωτών, δηλαδή έχουν εφαρμογή και στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου.

Η θεμελίωση της τριτενέργειας αναφέρεται στη διττή φύση των διατάξεων περί συνταγματικών δικαιωμάτων, οι οποίες καθιερώνουν συγχρόνως δικαιώματα δημοσίου δικαίου και θεσπίζουν κανόνες δικαίου, οι οποίοι ισχύουν για όλη την έννομη τάξη και επομένως και για το ιδιωτικό δίκαιο.

Τα νομιμοποιητικά ερείσματα της τριτενέργειας αναζητούνται στο πλαίσιο της προβληματικής σύμφωνα με την οποία:

α. δεν είναι δυνατό να απαγορεύεται μια δραστηριότητα στο Κράτος επειδή θίγει ένα ατομικό δικαίωμα και να επιτρέπεται η ίδια δραστηριότητα στους ιδιώτες και
β. τα ατομικά δικαιώματα πρέπει να στρέφονται ενάντια σε κάθε μορφή εξουσίας διότι στην κρατικά οργανωμένη κοινωνική συμβίωση η εξουσία είναι διάχυτη και ιδιώτες ή ομάδες ιδιωτών αποτελούν κέντρα εξουσίας, στο μέτρο ιδίως που επιβάλλουν τη θέλησή τους, ασκώντας οικονομική πίεση. Στο πλαίσιο επομένως του κοινωνικού κράτους-δικαίου τα ατομικά δικαιώματα μεταβάλλονται από στεγανές εγγυήσεις κατά της κρατικής αυθαιρεσίας σε κοινωνικούς φραγμούς αντικοινωνικών δυνάμεων και σε δυνάμεις εξισορρόπησης κοινωνικών αντιθέσεων.

Ακόμη και σύμφωνα με την άποψη ότι η τριτενέργεια περιορίζεται σε ορισμένα μόνο ατομικά δικαιώματα ανάλογα με το σκοπό και τη λειτουργία τους στο πλαίσιο της συνταγματικής τάξης, το δικαίωμα στο περιβάλλον ως ατομικό δικαίωμα πληροί όλες τις προϋποθέσεις για να του αναγνωρισθεί τριτενέργεια στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου.

Η φύση της προστασίας του περιβάλλοντος είναι εξ ορισμού της επεμβατική. Το προστατευόμενο έννομο αγαθό κινδυνεύει έντονα από τις ενέργειες των ιδιωτών. Συνεπώς οι κανόνες δικαίου πρέπει να αποβλέπουν στην προστασία του περιβάλλοντος και από τις οικονομικές ενέργειες των ιδιωτών. Πέρα από την υποχρέωση που έχει το Κράτος να λαμβάνει μέτρα προστατευτικά

του περιβάλλοντος, τις περισσότερες φορές οι προσβολές κατά του περιβάλλοντος προέρχονται από ιδιώτες (τρίτους) και ο ρόλος του Κράτους περιορίζεται στο να θέτει το νομικό υπόβαθρο για τη διεκδίκηση της προστασίας του. Το οικονομικό παιχνίδι των κοινωνικών δυνάμεων δημιουργεί ανισότητες. Στο χώρο του περιβάλλοντος οι προσβολές κατά του δικαιώματος στο περιβάλλον προέρχονται κυρίως από τους οικονομικά ισχυρούς (επιχειρήσεις, βιομηχανίες). Την κοινωνική αυτή ανισότητα έρχεται να άρει σε σημαντικό βαθμό η αναγνώριση τριτενέργειας στο δικαίωμα στο περιβάλλον, ώστε ο πολίτης που προσβάλλεται στο έννομο αγαθό του περιβάλλοντός του να μπορεί να διεκδικήσει την ικανοποίηση του δικαιώματός του έναντι τρίτων (ιδιωτών), ενισχύοντας τη θέση του και με το κύρος της σχετικής συνταγματικής διάταξης.

Η τριτενέργεια του δικαιώματος στο περιβάλλον εφαρμόζεται βεβαίως διορθωτικά, επικουρικά και σχετικοποιημένα. Διορθωτικά με την έννοια ότι επιφέρει τα αποτελέσματά της όταν οι σχετικοί κανόνες του ιδιωτικού δικαίου οδηγούν σε αποτελέσματα μη ικανοποιητικά, ιδίως εν όψει του γεγονότος ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι ένας χώρος, του οποίου οι απαιτήσεις μεταβάλλονται διαρκώς. Επικουρικά με την έννοια ότι γίνεται προσφυγή σ' αυτήν μόνο όταν οι κανόνες του ιδιωτικού δικαίου αδυνατούν να προσφέρουν ικανοποιητική προστασία στον πολίτη. Σχετικοποιημένα τέλος με την έννοια ότι γίνεται μια διαρκής στάθμιση των συμφερόντων διότι εφόσον πρόκειται για μια οριζόντια σχέση σύγκρουσης των φορέων των δικαιωμάτων, πρέπει να διαπιστώνεται ποιο δικαίωμα πρέπει να υπερισχύσει στις συγκεκριμένες συνθήκες.

Στο Σύνταγμα, η τριτενέργεια των ατομικών δικαιωμάτων βρίσκει νομική θεμελίωση στα άρθρα 2.1 (προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας), 5.1 (προστασία της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας) και 25.1 (κοινωνική δέσμευση της εφαρμογής των συνταγματικών δικαιωμάτων)

Ιδίως μετά την τελευταία συνταγματική αναθεώρηση ρητά ορίζεται στο εδάφιο 3 της πρώτης παραγράφου του άρθρου 25 ότι «τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν».

Ιδιαίτερα για το δικαίωμα στο περιβάλλον η δυνατότητα επίκλησης της συνταγματικής προστασίας του άρθρου 24 έναντι των ιδιωτών φαίνεται να εισχωρεί στη νομική επιχειρηματολογία εντελώς φυσιολογικά μέσω της ιδέας της μη αλλοτρίωσης της προσωπικότητας του ανθρώπου, η οποία γίνεται έτσι άμεσο έρεισμα ενός ευρύτερου δικαιώματος, στο οποίο το δικαίωμα στο περιβάλλον νοείται εύκολα ως κατεξοχήν συστατικό.

Βάσει του σκεπτικού αυτού βάσιμα μπορεί να υποστηριχθεί ότι η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος μπορεί να τριτενεργήσει μέσω των διατάξεων του Αστικού Κώδικα περί προστασίας της προσωπικότητας (α. 57 επ.), του γειτονικού δικαίου και της προστασίας της κυριότητας (α. 1003 επ.) καθώς και βάσει των διατάξεων περί αδικοπραξιών (α. 914 επ.)

Ας τονισθεί ότι χωρίς την αναγνώριση τριτενέργειας στο δικαίωμα στο περιβάλλον αυτό κινδυνεύει να υποβιβασθεί στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου σε απλό κοινωνικό κανόνα, ενώ είναι σαφές ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί ρητή επιταγή του συνταγματικού νομοθέτη και νομικό κανόνα που διαμορφώνει και ρυθμίζει την κοινωνική ζωή.

Τη σύνδεση του άρθρου 24 του Συντάγματος με το άρθρο 57 του ΑΚ δέχεται και η νομολογία του ΣτΕ, κατά την οποία το κοινωνικό δικαίωμα χρήσης του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί εκδήλωση του δικαιώματος της προσωπικότητας (Ολομ. 3521/1992).

Η νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων

Την τριτενέργεια του άρθρου 24.1 στις διατάξεις 57 επ. του ΑΚ που προστατεύουν την προσωπικότητα δέχεται και η νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων. Σύμφωνα με αυτήν η ανάπτυξη της προσωπικότητας αποτελεί συνάρτηση του βαθμού προστασίας του περιβάλλοντος και της ποιότητάς του. Από το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας απορρέει το δικαίωμα χρήσης των περιβαλλοντικών αγαθών, το οποίο παρεμποδίζεται όταν τα περιβαλλοντικά στοιχεία είναι υποβαθμισμένα. Γίνεται δηλαδή δεκτό ότι στην προσωπικότητα περιλαμβάνονται όλα τα αγαθά, τα οποία προστατεύονται από

το άρθρο 24.1, εφόσον οι διατάξεις του για την προστασία του περιβάλλοντος έχουν σκοπό την ευνοϊκή ανάπτυξη του ατόμου και όχι μόνο του περιβάλλοντος, του οποίου η προστασία είναι αναγκαία βασικά για τον άνθρωπο.

Από το δικαίωμα της προσωπικότητας απορρέει το δικαίωμα χρήσης των κοινών και κοινόχρηστων πραγμάτων, δηλαδή του ατμοσφαιρικού αέρα, της θάλασσας, των γλυκών νερών, όλων δηλαδή των στοιχείων που εντάσσονται στην ευρύτερη έννοια του γήινου, υδάτινου και εναέριου περιβάλλοντος και τα οποία αποτελούν περιβαλλοντικά αγαθά. Το δικαίωμα χρήσης των αγαθών αυτών αποτελεί ιδιωτικού δικαίου έκφραση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος στο περιβάλλον, όπως τούτο έμμεσα τριτενεργεί, μέσω των διατάξεων των άρθρων 57 και 966 επ. ΑΚ.

Έτσι η προσβολή του περιβάλλοντος, που είναι ένα από τα αγαθά που απαρτίζουν την προσωπικότητα του ατόμου, του παρέχει το δικαίωμα να ζητήσει δικαστική προστασία και να στραφεί εναντίον εκείνου από τον οποίο προέρχεται η βλάβη.

Το θεωρητικό υπόβαθρο αυτών των αποφάσεων έγκειται στα εξής σημεία: Η ανάπτυξη της προσωπικότητας και η συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας αποτελούν συνάρτηση του βαθμού προστασίας του περιβάλλοντος και συγχρόνως προϋποθέτουν τη συνδρομή τους για την πραγμάτωσή τους. Από το δικαίωμα της ζωή και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας προκύπτει το δικαίωμα απέναντι στο Κράτος για την απαίτηση μιας τέτοιου είδους διαμόρφωσης των συνθηκών ζωής και περιβάλλοντος, η οποία, πέραν του φυσικού ελάχιστου της βιολογικής ύπαρξης θα εξασφαλίσει την απόλαυση της ζωής, την πλήρη υγεία και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, απαιτήσεις, οι οποίες είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν μόνο σε συνθήκες υγιεινού και οικολογικά ισορροπημένου περιβάλλοντος.

Τα κοινά σε όλους και κοινόχρηστα πράγματα συμπίπτουν σε μεγάλο βαθμό με τα σημαντικότερα περιβαλλοντικά αγαθά (αέρας, δημόσια ύδατα, μεγάλες φυσικές λίμνες, διώρυγες, αιγιαλοί, λιμένες, οδοί, πεζοδρόμια, πλατείες, δημόσιοι κήποι, δάση και άλση).

Το δικαίωμα χρήσης αυτών των περιβαλλοντικών αγαθών αλλά και το δικαίωμα προστασίας της ζωής και της υγείας που συνδέεται στενά με αυτά είναι η ιδιωτικού δικαίου έκφραση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος στο περιβάλλον (άρθρο 24), όπως αυτό έμμεσα τριτενεργεί μέσω των διατάξεων των άρθρων που προστατεύουν την προσωπικότητα (ΑΚ 57 επ.). Οι αξιώσεις δε που δημιουργούνται από την εφαρμογή αυτών των διατάξεων συνίστανται σε άρση της προσβολής του ζωτικού χώρου (περιβαλλοντικού στοιχείου), στην αξίωση για ηθική βλάβη, διότι η προσβολή περιβαλλοντικού αγαθού συνεπάγεται και τη διατάραξη της ηθικής ισορροπίας του ατόμου.

Ενδεικτικά αναφέρεται η απόφαση 2536/2001 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Κορίνθου σύμφωνα με την οποία γίνεται δεκτό ότι η προσβολή του περιβάλλοντος που είναι ένα από τα αγαθά που απαρτίζουν την προσωπικότητα του ατόμου παρέχει σε αυτό αγωγή αξίωση από το άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα εναντίον εκείνου από τη δράση του οποίου προέρχεται η βλαπτική ενέργεια και αποτελεί την αιτία επιβάρυνσης του περιβάλλοντος. Αυτή είναι η περίπτωση της διάθεσης στερεών αποβλήτων κατά τρόπο που βλάπτουν το περιβάλλον και ιδίως το νερό, το έδαφος, την πανίδα και την χλωρίδα.

ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΑΠΟΦΑΣΗΣ 2536/2001 ΜΟΝ.ΠΡΩΤ.ΚΟΡ

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/2001 (1)

Προστασία περιβάλλοντος. Στερεά απόβλητα.

Υποχρεώσεις των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα διαχείρισης των αποβλήτων αυτών.

Προσβολή προσωπικότητας. Για να στοιχειοθετηθεί η προσβολή, απαιτείται να υπάρχει στο θετικό δίκαιο διάταξη που να απαγορεύει την πράξη, με την οποία γίνεται η προσβολή. Η προσβολή του περιβάλλοντος παρέχει την κατ' άρθρο 57 ΑΚ αγωγή αξίωση. Αίτηση ασφαλιστικών μέτρων για προσωρινή παύση λειτουργίας χωματερής, για την οποία δεν υφίσταται άδεια. Νόμιμη και ουσιαστικά βάσιμη η αίτηση. Κρίση ότι η προσβολή είναι διαρκής. Περιστατικά.

Η απόφαση αυτή εισήχθη στη ΝΟΜΟΣ με επιμέλεια του συνδρομητή μας κ. Δ.Νανόπουλου, δικηγόρου Κορίνθου.

ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ 2536/2001 2045/ΑΣΦ.2045/2001

ΤΟ ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Συγκροτήθηκε από ο Δικαστή Αθανάσιο Λεπέτσο, Πρωτοδίκη, τον οποίο όρισε ο Πρόεδρος Πρωτοδικών.

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό το, στις 12 Νοεμβρίου 2001, χωρίς τη σύμπραξη Γραμματέως, για να δικάσει την υπόθεση μεταξύ:

Των αιτούντων: 1) Π..... Κ....., 2) Ε..... Ν..... 3) Γ..... Α....., 4) Κ..... Ζ....., 5) Γ..... Ζ....., 6) Γ..... Π....., 7) Ι..... Μ....., 8) Σ..... Μ....., 9) Α.....Μ....., κατοίκων διαμερίσματος Ε..... του Δήμου Β....., 10) Π..... Μ....., 11) Π..... Λ....., και 12) Σ..... Κ....., κατοίκων Δήμου Β..... - Ν....., οι οποίοι παραστάθηκαν στο Δικαστήριο διά του πληρεξουσίου Δικηγόρου τους Δημητρίου Νανόπουλου.

Των καθ' ων η αίτηση: 1) Του Δήμου Β..... - Ν....., Κ....., που εδρεύει στο Β....., και εκπροσωπείται νόμιμα και 2) Χ..... Β....., κατοίκου Β....., από τους οποίους ο μεν πρώτος παραστάθηκε στο Δικαστήριο διά του πληρεξουσίου δικηγόρου του Βασιλείου Μουκούλη, ο δε δεύτερος παραστάθηκε στο Δικαστήριο μετά του ιδίου ως άνω Δικηγόρου.

ΜΕΛΕΤΗΣΕ ΤΗ ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑ ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΟΜΟ

Από των συνδυασμό των άρθρων 4, 5 και 6 της οδηγίας 75/442/ΕΟΚ και 5 και 12 της οδηγίας 78/319/ΕΟΚ προκύπτει ότι τα κράτη μέλη της ΕΟΚ, στα οποία ανήκει και η Ελλάδα, οφείλουν να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν ότι τα στερεά απόβλητα θα διατίθενται χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο την υγεία του ανθρώπου και χωρίς να βλάπτουν το περιβάλλον και κυρίως χωρίς να δημιουργούν κίνδυνο για το νερό, τον αέρα ή το έδαφος ή για την πανίδα και τη χλωρίδα, χωρίς να προκαλούν ενοχλήσεις θορύβου και οσμών και χωρίς να επιφέρουν βλάβη στην τοποθεσία και στο τοπίο και για να απαγορεύσουν την ανεξέλεγκτη εγκατάλειψη, απόρριψη, εναπόθεση και μεταφορά των τοξικών και επικινδύνων αποβλήτων, καθώς και την παραχώρησή τους σε εγκαταστάσεις, βιομηχανίες ή επιχειρήσεις κλπ., περαιτέρω δε έχουν την υποχρέωση (τα κράτη μέλη) να υποδεικνύουν ή να συνιστούν την ή τις αρμόδιες αρχές, στις οποίες ανατίθενται εντός μιας καθορισμένης ζώνης η κατάστρωση σχεδίων, η οργάνωση, η παροχή αδειας και η εποπτεία των εργασιών διάθεσης των τοξικών και επικινδύνων αποβλήτων (τύπος και ποσότητα των προς διάθεση αποβλήτων, μέθοδοι διάθεσης, κατάλληλοι χώροι αποθήκευσης κλπ.). Σε εφαρμογή των ανωτέρω οδηγιών της ΕΟΚ εκδόθηκε η υπ` αρ. 69728/824/16-5-1996 ΚΥΑ "Μέτρα και όροι για τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων" (ΦΕΚ 358/17-5-96 τ.Β`), που ισχύει από 17-5-1996, από τις διατάξεις της οποίας προκύπτει ότι η διάθεση των απορριμμάτων δεν επιτρέπεται να γίνεται δι` απλής εναπόθεσης στους φυσικούς αποδέκτες (έδαφος, νερά), αλλά επιβάλλεται η δημιουργία οργανωμένων εγκαταστάσεων με ορισμένες τεχνικές προδιαγραφές, ώστε να αποτρέπεται η ρύπανση του περιβάλλοντος που προκαλείται από τη διάθεση των απορριμμάτων (Σ.τ.Ε. 2946/1998 ΝοΒ 47, 1640). Εξάλλου, από τη διάταξη του άρθρου 57 παρ. 1 ΑΚ, που ορίζει ότι κάποιος προσβάλλεται στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον, σαφώς συνάγεται ότι για να θεμελιωθεί το δικαίωμα προστασίας ή προσβολής της προσωπικότητας πρέπει να υπάρχει στο θετικό δίκαιο κάποια διάταξη που να απαγορεύει την πράξη, με την οποία γίνεται η προσβολή (ΜπρΑθ 2621/81 ΝοΒ 29, 1425). Στην προσωπικότητα περιλαμβάνονται όλα τα αγαθά που είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα με το πρόσωπο και ανήκουν σ` αυτό, δηλαδή

η σωματική, η ψυχική και η κοινωνική ατομικότητα του ανθρώπου (βλ. Γεωργ. - Σταθόπ. ΕρμΑΚ, άρθρο 57 σελ. 99), ειδικότερα δε η καθαριότητα, η μη ρύπανση, η διατήρηση και η προστασία του περιβάλλοντος (γήινου, υδάτινου και αέρινου) προστατεύεται από διατάξεις που έχουν σκοπό την ευνοϊκή ανάπτυξη του ατόμου και όχι μόνο του περιβάλλοντος, του οποίου η προστασία είναι αναγκαία για τον άνθρωπο. Η προσβολή του περιβάλλοντος, που είναι ένα από τα αγαθά που απαρτίζουν την προσωπικότητα του ατόμου, παρέχει σ' αυτό αγωγή αξίωση από το άρθρο 57 ΑΚ εναντίον εκείνου, από τη δράση του οποίου προέρχεται η βλαπτική ενέργεια που αποτελεί την αιτία επιβάρυνσης του περιβάλλοντος (ΜπρΣερ 12/1994 ΝοΒ 42, 1032 - ΜπρΝαυπλ 163/1991 ΝοΒ 39, 786 - ΜπρΒόλ 1097/1989 ΝοΒ 38, 308 - ΜπρΑθ 560/1976 ΕΕΔ 1976, 309 - βλ. υπ' αρ. 61997J4-7-2000 απόφαση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, με την οποία καταδικάστηκε το Ελληνικό Κράτος σε χρηματική ποινή 20.000 ευρώ ημερησίως για κάθε ημέρα καθυστέρησης της εκτέλεσης των απαραίτητων μέτρων συμμόρφωσης με τις προαναφερόμενες οδηγίες της ΕΟΚ σχετικά με την απόρριψη αποβλήτων στις εκβολές του χειμάρρου Κουρουπητού του Ν. Χανίων).

Στην προκειμένη περίπτωση με την ένδικη αίτηση, από το δικόγραφο της οποίας με προφορική δήλωση κατά τη συζήτηση στο ακροατήριο παραιτήθηκε ο πρώτος αιτούντων, οι αιτούντες, επικαλούμενοι την ύπαρξη κατεπείγοντος ζητούν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων για την προσωρινή προστασία του προσβαλλομένου από τον α' καθ' ων δικαιώματός τους της προσωπικότητας και την προσωρινή ρύθμιση της κατάστασης που έχει δημιουργηθεί, ώστε να διαταχθεί η προσωρινή παύση της λειτουργίας της χωματερής (εναπόθεση, καύση και αποτέφρωση απορριμμάτων), που λειτουργεί σε περιοχή του α' των καθ' ων από το έτος 1982 χωρίς άδεια, μέχρι να κατασκευασθεί και να λειτουργήσει με βάση τις νόμιμες προδιαγραφές χώρος υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, διότι η λειτουργία της χωματερής προκαλεί έντονα προβλήματα ρύπανσης στην ως άνω μείζονα περιοχή (τόσο στον ατμοσφαιρικό αέρα, όσο και στη γη), με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η διαβίωσή τους στην περιοχή, αφού προκαλούνται σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία αυτών και των οικογενειών τους, επί απειλή υπέρ αυτών χρηματικής ποινής και προσωρινής κράτησης του β' των καθ' ων, νομίμου εκπροσώπου του α' εξ αυτών, για κάθε παράβαση της απόφασης.

Η αίτηση παραδεκτά εισάγεται για να συζητηθεί ενώπιον αυτού του Δ/ρίου κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθρα 25 παρ. 2, 682 παρ. 1, 683 παρ. 1 ΚπολΔ), συντρέχοντος προς τούτο επείγοντος λόγου, αφού η ανάγκη χρήσης των περιβαλλοντολογικών αγαθών είναι διαρκής, απρόβλεπτη και πολυπρόσωπη, η χρήση δε αυτή ικανοποιεί μαζική κοινωνική ανάγκη, ενώ η παρεμπόδιση της χρήσης συνεχίζεται, εφόσον συνεχίζεται η ρυπαντική λειτουργία της χωματερής, διότι, κατά το ιστορικό της αίτησης, η προσβολή της προσωπικότητας των αιτούντων εξαιτίας της στέρησης του δικαιώματος της ακώλυτης χρήσης του κοινού σε όλους ατμοσφαιρικού αέρα είναι διαρκής, η δε συντελούμενη οικολογική καταστροφή βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη, μάλιστα με εντονότερο και απειλητικότερο ρυθμό τώρα που στην ίδια χωματερή εναποθέτει τα απορρίμματα και ο Δήμος Σ..... (ΜπρΣερρ 12/1994 και ΜπρΒόλ 1097/1989 οπ). Είναι νόμιμη, στηριζόμενη στις διατάξεις των άρθρων 24 του Συντάγματος, 57, 966 ΑΚ, 2, 4, 5, 6 της υπ' αρ. 69728/824/17-5-1996 ΚΥΑ, 731, 1047 ΚπολΔ και πρέπει να εξεταστεί περαιτέρω κατ' ουσία.

Από την εκτίμηση των ενόρκων καταθέσεων των μαρτύρων, που εξετάστηκαν στο ακροατήριο και τα έγγραφα, που οι διάδικοι προσκομίζουν, πιθανολογήθηκαν τα ακόλουθα πραγματικά γεγονότα: Από το έτος 1982 στο Δήμο Β..... - Ν..... Κ....., λειτουργεί χωματερή (σκουπιδοτόπος), η οποία βρίσκεται σε απόσταση 2,5 χιλ. από τον οικισμό του Β.....

και 600 μ. Δυτικά της εκκλησίας Παναγίας Γ..... εντός δασικής περιοχής και ανήκει στο ανατολικό πρηνές του ποταμού Α..... Στην ίδια θέση υπάρχει φυσικό ρεύμα με πολύ έντονη κλίση κοίτης και πολύ απότομων πρηνών, που αποτελεί κλάδο και συμβάλλονται του υδρογραφικού δικτύου του μεγαλύτερου αποδέκτη ποταμού Α..... Οι επίπεδες επιφάνειες και οι τοιαύτες με μικρή κλίση της γύρω περιοχής καλύπτονται από αγροτικές καλλιέργειες (ελαιώνες και αμπελώνες) και οι μεγάλες κλίσεις των πρηνών από δάση χαλεπίου πεύκης που βρίσκονται στο στάδιο της φυσικής αναγέννησης - νεοφυείας μετά από επανειλημμένες πυρκαγιές και θαμνώδη βλάστηση αποτελούμενη από αείφυλλα - πλατύφυλλα με συγκόμωση ανωφόρου και υπορόφου από 60-100%, οι δε υπόλοιπες εκτάσεις καλύπτονται από φρυγανώδη βλάστηση. Προς το ψηλότερο σημείο της κοίτης του ρέματος σε μεγάλο βάθος, μεγαλύτερο από 70μ. από το φρύδι του πρηνούς, έχει διαμορφωθεί σε υπάρχοντα εκεί δρόμο μικρή πλατεία - ράμπα, στην οποία προσεγγίζουν τα απορριματοφόρα οχήματα και φορτηγά καθαριότητας και απορρίπτουν τα σκουπίδια, που κατακρημνίζονται, κατακυλούν και επικάθονται στα πρηνή προς το μέρος της ράμπας και την κοίτη του ρέματος κάτω από την πλατεία αυτή. Στην κοίτη του συγκεκριμένου ρέματος έχουν συγκεντρωθεί τεράστιες ποσότητες σκουπιδιών, που έχουν επικαθίσει και μπαζώσει σε μεγάλο μήκος και βάθος (πάχος) στην κοίτη του ρέματος. Ο δήμος Σ..... είχε δικό του σκουπιδότοπο, στον οποίο βρίσκεται υπό κατασκευή ο ειδικός ΧΥΤΑ (χώρος υγειονομικής ταφής απορριμμάτων) και μέχρι να ολοκληρωθούν οι εργασίες αυτές σε συνεργασία με το Δήμο Β..... ο Δήμος Σ..... μεταφέρει και απορρίπτει τα σκουπίδια του από 2ετίας περίπου στον επίδικο σκουπιδότοπο του Δήμου Β..... Κάθε ημέρα στον επίδικο σκουπιδότοπο μεταφέρεται και απορρίπτεται το περιεχόμενο 20-25 απορριματοφόρων αυτ/των, το κάθε δε φορτίο έχει όγκο 4 κ.μ. περίπου συμπιεσμένων μέσα στον κάδο του οχήματος σκουπιδιών, δηλαδή καθημερινά στον σκουπιδότοπο καταλήγονται περίπου 92 κ.μ. σκουπιδιών, εκ των οποίων τα 64-70 κ.μ. προέρχονται από την περιοχή του Δήμου Σ..... Επίσης την 10η κάθε μήνα συγκεντρώνονται με δημοτικά φορτηγά και μεταφέρονται και απορρίπτονται επιπρόσθετα στον σκουπιδότοπο διάφορα αντικείμενα μεγάλου όγκου (στρώματα, ψυγεία, σίδερα, ηλεκτρικές συσκευές κλπ.) που δεν μπορούν να παραληφθούν από τα απορριματοφόρα. Από το σωρό των σκουπιδιών που καίγονται αναδύεται συνεχώς ορατός από μακριά καπνός και έντονη χαρακτηριστική δυσοσμία, προκαλείται μόλυνση της ατμόσφαιρας με αέριους ρύπους καπνού από οργανικά υπολείμματα, χαρτιά, πλαστικά και άλλα υλικά και υπάρχει κίνδυνος μόλυνσης του υπόγειου υδροφορέα της περιοχής από τη διήθηση υγρών προερχομένων από τα σκουπίδια και την απόπλυσή τους. Η κατεύθυνση του ρέματος είναι βορειοδυτική, δηλαδή είναι άμεσα επηρεαζόμενη (προσήνεμο ρέμα) από τα χαρακτηριστικά μελτέμια της περιοχής (βορειοδυτικοί άνεμοι από Ιούλιο μέχρι Σεπτέμβριο κάθε έτους) και γι' αυτό η καύση επηρεάζεται άμεσα από αυτά. Στις 3-8-1988 μεταδόθηκε φωτιά στη γύρω από τον σκουπιδότοπο δασική βλάστηση διότι δεν υπήρχε περιμετρική ζώνη ασφαλείας στον σκουπιδότοπο, με αποτέλεσμα να καούν 44 στρέμματα δάσους και μερικώς δασοσκεπούς δασικής έκτασης και 15 στρέμματα αγροτικών καλλιεργειών νότια και δυτικά του σκουπιδότοπου, η δε καμένη έκταση κηρύχθηκε αναδασωτέα με απόφαση του Νομάρχη Κ..... Στις 22-6-1998 και 3-7-1998 η ευρύτερη περιοχή του σκουπιδότοπου ξανακάηκε από νέες πυρκαγιές και κηρύχθηκε εκ νέου αναδασωτέα, ενώ πολλές φορές στο παρελθόν η Πυροσβεστική Υπηρεσία επενέβη για κατάσβεση πυρκαγιών στον εξωτερικό χώρο του σκουπιδότοπου. Μετά την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 12 παρ. 5 του ν. 1650/1986 ουσιαστικά απαγορεύτηκε η ανεξέλεγκτη απόρριψη στερεών αποβλήτων εντός και εκτός αστικών περιοχών και σε οποιοδήποτε φυσικό αποδέκτη, το ίδιο προβλέπει και η υπ' αρ. 69728/824/16-5-1996 ΚΥΑ "Μέτρα και όροι για τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων", ενώ κατά το άρθρο 2 παρ. 4 της υπ' αρ. 9/2000 πυροσβεστικής διάταξης "Κανονισμός ρύθμισης μέτρων για την

πρόσληψη και αντιμετώπιση πυρκαγιών σε δασικές και αγροτικές εκτάσεις" απαγορεύεται η δημιουργία χώρων απόρριψης και η καύση απορριμμάτων εντός των δασών ή δασικών εκτάσεων και μέχρις αποστάσεως 500 μ. από αυτές και κατά το άρθρο 7 της ίδιας διάταξης απαγορεύεται καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου η καύση απορριμμάτων ή άλλων αποβλήτων τόσο εντός των οργανωμένων χώρων απόθεσής τους όσο και στους υπάρχοντες χώρους ανεξέλεγκτης διάθεσης. Παρ' όλα ταύτα όμως ο συγκεκριμένος σκουπιδότοπος συνεχίζει να λειτουργεί παράνομα αφενός μεν χωρίς άδεια από τις αρμόδιες αρχές σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και αφετέρου μέσα σε κηρυγμένη δύο φορές αναδασωτέα έκταση κατά παράβαση των διατάξεων του Συντάγματος και της Δασικής νομοθεσίας. Από τα προαναφερόμενα γεγονότα πιθανολογείται ότι η προσβολή και η εξ αιτίας αυτής υποβάθμιση του περιβάλλοντος στην περιοχή όπου βρίσκεται ο σκουπιδότοπος του α' των καθ' ων, προκάλεσε και συνεχίζει να προκαλεί, κατά την κρίση του Δ/ρίου, προσβολή της προσωπικότητας των αιτούντων, εκ των οποίων οι 11ος και 12η και 13ος είναι κάτοικοι του Δήμου Β..... και οι λοιποί κάτοικοι του όμορου Δήμου Β....., υπό την έννοια που αναπτύχθηκε στην αρχή της απόφασης, αφού εμποδίζει την ομαλή και απρόσκοπτη διαβίωσή τους στην περιοχή αυτή υπό συνθήκες υγείας, ψυχικής άνεσης και ασφάλειας. Η εν λόγω προσβολή είναι διαρκής, αφού συνεχίζεται καθ' όλο το διάστημα του έτους και βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη, προκαλώντας τα βλαβερά αποτελέσματά της στην υγεία και την προσωπικότητα εν γένει των αιτούντων και όλων των εγκατεστημένων εκεί ατόμων, μέχρι σήμερα. Κατά συνέπεια, υφίσταται κατεπείγουσα περίπτωση για να ληφθούν ασφαλιστικά μέτρα προς προστασία των σχετικών δικαιωμάτων των αιτούντων.

Πρέπει, επομένως, η αίτηση να γίνει δεκτή και ως ουσιαστικά βάσιμη, να διαταχθούν όσα αναφέρονται στο διατακτικό και να επιβληθούν τα δικαστικά έξοδα των αιτούντων σε βάρος του α' των καθ' ων (άρθρο 176 ΚπολΔ).

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Δικάζει αντιμολία των διαδίκων

Αποφαίνεται ότι η αίτηση δεν ασκήθηκε ως προς τον πρώτο των αιτούντων.

Δέχεται την αίτηση

Απαγορεύει προσωρινά τη λειτουργία της χωματερής (σκουπιδότοπου) που βρίσκεται στο Δήμο Β..... - Ν..... Κ..... πλησίον του ποταμού Α....., ήτοι την εναπόθεση, καύση και αποτέφρωση αποβλήτων, μέχρι την κατασκευή και λειτουργία στην περιοχή χώρου υγειονομικής ταφής απορριμμάτων (ΧΥΤΑ).

Απειλεί κατά του β' των καθ' ων, νομίμου εκπροσώπου του α' των καθ' ων, χρηματική υπέρ καθενός των αιτούντων ποινή πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) δρχ. Και προσωπική κράτηση τριών (3) μηνών για κάθε παράβαση της απόφασης. Και

Επιβάλλει σε βάρος του α' των καθ' ων τα δικαστικά έξοδα των αιτούντων, τα οποία καθορίζει σε εκατό χιλιάδες (100.000) δρχ.

Κρίθηκε, αποφασίστηκε και δημοσιεύτηκε σε έκτακτη δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του με απόντες τους διαδίκους και τους πληρεξουσίους αυτών Δικηγόρους στις 31 Δεκεμβρίου 2001.

Ο ΔΙΚΑΣΤΗΣ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η

Στο Σύνταγμα, η τριτενέργεια των ατομικών δικαιωμάτων βρίσκει νομική θεμελίωση στα άρθρα 2.1 (προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας), 5.1 (προστασία της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας) και 25.1 (κοινωνική δέσμευση της εφαρμογής των συνταγματικών δικαιωμάτων)

Ιδίως μετά την τελευταία συνταγματική αναθεώρηση ρητά ορίζεται στο εδάφιο 3 της πρώτης παραγράφου του άρθρου 25 ότι «τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν».

Ιδιαίτερα για το δικαίωμα στο περιβάλλον η δυνατότητα επίκλησης της συνταγματικής προστασίας του άρθρου 24 έναντι των ιδιωτών φαίνεται να εισχωρεί στη νομική επιχειρηματολογία εντελώς φυσιολογικά μέσω της ιδέας της μη αλλοτρίωσης της προσωπικότητας του ανθρώπου, η οποία γίνεται έτσι άμεσο έρεισμα ενός ευρύτερου δικαιώματος, στο οποίο το δικαίωμα στο περιβάλλον νοείται εύκολα ως κατεξοχήν συστατικό.

Βάσει του σκεπτικού αυτού βάσιμα μπορεί να υποστηριχθεί ότι η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος μπορεί να τριτενεργήσει μέσω των διατάξεων του Αστικού Κώδικα περί προστασίας της προσωπικότητας (α. 57 επ.), του γειτονικού δικαίου και της προστασίας της κυριότητας (α. 1003 επ.) καθώς και βάσει των διατάξεων περί αδικοπραξιών (α. 914 επ.)

Ας τονισθεί ότι χωρίς την αναγνώριση τριτενέργειας στο δικαίωμα στο περιβάλλον αυτό κινδυνεύει να υποβιβασθεί στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου σε απλό κοινωνικό κανόνα, ενώ είναι σαφές ότι η προστασία του περιβάλλοντος

αποτελεί ρητή επιταγή του συνταγματικού νομοθέτη και νομικό κανόνα που διαμορφώνει και ρυθμίζει την κοινωνική ζωή.

Τη σύνδεση του άρθρου 24 του Συντάγματος με το άρθρο 57 του ΑΚ δέχεται και η νομολογία του ΣΤΕ, κατά την οποία το κοινωνικό δικαίωμα χρήσης του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί εκδήλωση του δικαιώματος της προσωπικότητας (Ολομ. 3521/1992).